

Gustaf Hellström och Lund

I

Kring Lundabohemen

GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPET

Medlemsblad nr 45 Årgång 23
Våren 2023

ISSN 1653-0268

Innehåll

Om detta nummer av medlemsbladet	2
Ordförandens sida (Lena Persson)	3
Det kom hälsningar från...	4
Kring Lundabohemen	6
Lundastudenten Gustaf Hellström	6
Bengt Lidforss	9
Stellan Petreus i Lund	13
<i>Majgrefven</i>	15
Albert Engströms angrepp på Lundabohemen	23
Dokument inför årsmötet	38
Hellström-Nytt...	43
Faktaruta om Gustaf Hellström-sällskapet	44

Om detta nummer av medlemsbladet

Årets första medlemsblad inleds som sig bör med ordförandens sida. Därefter återges några hälsningar till Gustaf Hellström från respektive Bo Bergman, Hjalmar Söderberg och Emilie Voss. Från just dessa tre personer finns inte fler i Kungliga Bibliotekets Hellström-samling. Men gott så!

Därefter inleds en redovisning kring Gustaf Hellströms fem terminer som student i Lund (HT 1900–HT 1902). I år är det nämligen 100 år sedan *En mycket ung man* (1923) gavs ut. I detta nummer sätts fokus på den verklighet och de personer som Hellström mötte i Lund. I ett senare nummer ska i stället hans skönlitterära skildringar lyftas fram, främst då de två romaner som skildrar Stellan Petreus upplevelser och vedermödor i universitetsstaden, alltså förutom *En mycket ung man* också *Sex veckor i Arkadien* (1925).

I centrum för Stellas tankar och reaktioner i *En mycket ung man* står ”B.L.”, det vill säga verklighetens Bengt Lidforss, och det inte enbart under den utförligt skildrade diskussionskvällen i Stora salen på Akademiska Föreningen (s. 168–255) utan mer eller mindre genomgående. Följden av detta blir att Lidforss står i centrum även i föreliggande medlemsblad, som ska kretsa kring det fenomen som Albert Engström i sin skämttidning *Strix* i maj 1902 kom att benämna Lundabohemen. Det var Bengt Lidforss som åsyftades men också hans krets av litterärt sinnade unga män. Och till dessa hörde även Gustaf Hellström.

Sist i medlemsbladet har infogats sedvanliga dokument inför årsmötet.

Red.

Omslagsbilden: Tegnérplatsen i Lund, med Akademiska Föreningen i bakgrunden. Längst upp i det högra (sydöstra) tornet hyrde Bengt Lidforss en dubblett vid tiden för Gustaf Hellströms studier i staden.

Bästa Gustaf Hellström-vän!

Nu har vi lagt ännu ett år bakom oss och det är dags för årsmötet 2023. Söndagen den 23 april är ni alla välkomna till Gustaf Hellström-rummet på Kristianstad stadsbibliotek kl 13:00–15:00.

På årsmötet kommer litteraturvetaren Thomas Ek, en av våra nya medlemmar från Lund, att berätta om Olle Hammarlunds författarskap, under titeln ”Hugskott och kosmos – några nedslag i Olle Hammarlunds liv och författarskap”.

Olle Hammarlund (1918–1976) var journalist och författare. Han var uppvuxen i Kristianstad, där fadern Karl Oskar Hammarlund var medarbetare på *Kristianstads Läns Tidning* och under några år också dess chefredaktör.

Årsmötet avslutas med kaffe med dopp.

Under Kulturnatten fredagen den 19 maj håller Gustaf Hellströmsällskapet öppet hus i Gustaf Hellström-rummet på Stadsbiblioteket. För tider och ytterligare information, se kommunens och bibliotekets informationskanaler.

Hoppas att vi träffas på årsmötet!

Lena Persson, ordförande

Det kom hälsningar från...
Bo Bergman, Hjalmar Söderberg och Emilie Voss

På denna sida återges först ett brev som bekräftar att Gustaf Hellström också hade de lite äldre författarnas öra. Fyra år efter publiceringen av Det var en tjusande idyll, som akademiledamoten Bo Bergman här tackar för, skulle Hellström själv ta sitt inträde i Svenska Akademien.

Texten på kortet från Hjalmar Söderberg i Danmark är inte märkvärdig men visar ju ändå att det i efterhand fanns sympati och samhörighet, trots 1906 års slitningar kring Maria von Platen.

Sth 22/10 38

Kära Gustaf Hellström

Nu har jag läst din bok, och jag behöver väl knappt tillägga: med allra största intresse.

Tack.

Även om jag inte själv precis hörde till ”det litterära bordet” på Rydberg, så har jag ju inte varit obekant med koryféerna ifråga.

Dock, detta är bisaker. Det väsentliga är att du fått så många av mina egna tankar om författeriet att leva upp – ja, en stor del av min egen ungdoms Stockholm.

Nu, som alltid, beundrar jag ditt skarpa huvud och din utmärkta stil – en av de manligaste vi äga.

Jag lyckönskar dig uppriktigt.

Ton vieux
Bo Bergman

13 juli 1939

Käre Gustaf Hellström.

Mottag mitt hjärtliga tack – försenadt genom sjukdom – för vänlig hågkomst på 70-årsdagen!

Din gamla vän från forna tider
Hjalmar Söderberg

Slätten, Humlebäck

Här nedan återges ett brev där Herbert Friedländer förmedlar en hälsning från Emilie Voss, som i sin tidning läst om Gustaf Hellströms tal på opinionsmötet mot den svenska transiteringspolitiken gentemot Nazityskland. Friedländer var vid denna tid redaktör för en utgåva av Hjalmar Söderbergs skrifter.

Stockholm den 14 april 1943

Författaren
Herr Gustaf Hellström
Eriksbergsgatan 5.
Stockholm

Hjalmar Söderbergs änka, fru Emilie Söderberg i Köpenhamn, skrev mig i går ett brev, vari även fanns en hälsning till Eder, som jag härmed ber att få framföra:

”Jeg laeste idag om møtet i Konserthuset, hvor Gustaf Hellström har vaeret den forreste Taler: Det er Synd at Hjalmar ikke oplevede det Omslag i Sverige. Det var de Spekulationer der tog hans sidste Aar, og framkaldte hans Død saa hastigt. At Gustaf Hellström er i forreste Raekke vilde sikkert ogsaa have glaedet ham. Om De taler med ham, har jeg intet emod om de fortalte ham det, og ogsaa med hvilken Glaede jeg føler det.”

Jag är själv glad att samtidigt vara i tillfälle att understryka vad fru Söderberg sagt.

Med utmärkt högaktning

Herbert Friedländer
Fil. Mag.

Kring Lundabohemen

Av Lennart Leopold

Inledning

Under arbetet med min doktorsavhandling om Bengt Lidforss som litteraturkritiker¹ ”upptäckte” jag på allvar författaren Gustaf Hellström, som tillhörde Lidforss litterära krets under studentåren i Lund och som senare skildrade tiden i skönlitterär form, i ett par av de sammanlagt sju romanerna om Stellan Petreus, dels i *En mycket ung man* (1923) och dels i *Sex veckor i Arkadien* (1925).

Jag har vid ett par tillfällen haft möjlighet att redovisa utförliga tankar och resonemang kring konstellationen Lidforss–Hellström. Våren 1998 höll jag ett föredrag i Kristianstads Humanistiska Förbund med titeln ”Urspårad lundabohem eller missförstått geni? Kring Gustaf Hellströms bild av Bengt Lidforss”.²

Nästa gång jag tog upp ämnet var i samband med ett samarrangemang i Lund mellan vårt sällskap och Vilhelm Ekelund-samfundet (våren 2002). Vi ordnade en rundvandring i Hellströms, Ekelunds och Bengt Lidforss fotspår – Ekelund hörde också till kretsen kring denne.³ På eftermiddagen hade jag tillfälle att tala över ämnet ”Albert Engströms angrepp på Lundabohemen som ett utslag av kampen på det lokala publicistiska fältet”. Detta föredrag har aldrig publicerats. Men bättre sent än aldrig! Föredraget har arbetats in i föreliggande nummer av medlemsbladet, i bearbetad och kompletterad form.

Lundastudenten Gustaf Hellström

Man kan hjälpligt följa Hellströms tid i Lund med hjälp av Universitetets kataloger. Han skrev in sig i Kristianstads nation höstterminen 1900, men till skillnad mot i Uppsala saknades ännu nationshus i Lund. Som samlingslokal för studenterna fanns under fritiden bara AF, alltså Akademiska Föreningen. Ville man inte vara där eller hemma på rummet fick

---

¹ Lennart Leopold: *Skönhetsdyrkare och socialdemokrat. Studier i Bengt Lidforss litteraturkritiska gärning* (2001).

² Finns publicerad i *Kristianstads Stadsbiblioteks skriftserie I. Gustaf Hellström*. Redaktör Maria Ehrenberg (1999).

³ Vilhelm Ekelund (1880–1949) är en av våra stora diktare, väl värd att stifta bekantskap med. Han debuterade som tjugooåring och framträdde då som naturdiktare i den skånska skolans anda. Hans första diktsamling bar titeln *Vårbris*. Han tillhörde den inre kärnan i Bengt Lidforss krets tills osämja uppstod. I *En mycket ung man* kallas han ”skalden Åberg”.

man gå på krogen eller åka till Köpenhamn. Studentmiljön var därmed i högsta grad en offentlig miljö. Alla passade på alla, och ett skyddat privatliv var en omöjlighet. Vårterminen 1899 hade universitetet 582 studenter. Av dessa var elva kvinnor. En av dessa hette Hildur Sandberg och blev förebilden för Gertrud Bondesson i Hellströms lundaromaner. En annan var Anna-Clara Romanus, till vilken Hellström dedicerade *En mycket ung man*. De två tillhörde samma nation och de studerade bägge medicin. Bägge har förstås intresse i Hellström-sammanhang, men jag får återkomma till dem en annan gång.

Hellströms grundläggande akademiska studier avverkades på fem terminer. Hans Fil kand-examen registrerades den 31 januari 1903. Han var då 20 år. Ämnena var teoretisk filosofi (obligatoriskt ämne), statskunskap, astronomi och estetik med konst- och litteraturhistoria. Det senare var hans huvudämne och studierna resulterade i en uppsats om ”Litteraturskandinavismen på 1700-talet”, som trycktes i *Illustrerad svensk tidskrift* (juli 1901).⁴ Han hade också läst grekiska och lär ha funderat på att bli lärare i klassiska språk. Men för att bli lärare hade han behövt komplettera sin examen avsevärt.

Hur Hellström finansierade sina studier i Lund finns det inga uppgifter om, men säkerligen var det med honom som med de flesta, nämligen att fadern stod för fiolerna. När Gustaf kom till Lund var storebror Nils nästan färdig läkare och kunde snart stå på egna ben ekonomiskt, vilket bör ha underlättat för fadern.

De två första terminerna i Lund bodde Hellström på universitetets studenthem.⁵ Adressen var *Adelgatan 7*. Hans äldre bror Nils, den lyckade brodern, bodde där redan, och efter första terminen flyttade skolkamraten och ständige konkurrenten Fredrik Christofferson Böök in.⁶ Han var ett år yngre än Hellström och hade före jul tagit studenten i Lund som privatist.

Höstterminen 1901 har Hellström redan flyttat bort från studenthemmet. Det finns en dramatisk men naturligtvis fikionaliserad skildring av flytten och dess orsaker i romanen *En mycket ung man*. Den nya adressen är enligt katalogen *Vestergatan 13*. Fredrik Böök bor inte heller

---

⁴ Omtryckt i Gustaf Hellström-sällskapets medlemsblad nr 1, årgång 1, 2001.

⁵ För bilder, kartor och texter kring Hellströms tid i Lund, se redovisning av ”Gustaf Hellströms orter och litterära miljöer. Första delen”, som kan laddas ned som PDF från hemsidan www.gustafhellstrom.se.

⁶ Fredrik Christoffersson Böök (1883–1961) växte upp i Kristianstad och gick på Läroverket samtidigt med Gustaf Hellström. Liksom denne var han aktiv i den litterära gymnasistföreningen Athenaeum.

kvar, utan hans adress anges nu som Köpenhamn. Han har nämligen fått anställning som informator hos Sveriges generalkonsul i denna stad, kammarherre Adolf Berencreutz. Tjänsten var inte mer betungande än att Böök kunde fortsätta sina studier.⁷

Kanske inspirerades Hellström av Böök. Vårterminen 1902 läser man nämligen vid hans namn adressen *Eka, Fridhem*. Bakom denna kryptiska adress rymdes en ny värld i Hellströms liv. Eka gård är en liten herrgård på Kristianstadsslätten mellan Önnestad och Vinslöv, vilken på den tiden ägdes av löjtnant Hans August Dyrssen. Hustrun hette Anna Maria Gustafva. Tillsammans hade de två barn, så det kan nog ha funnits behov av en informator. Halvannan kilometer bort låg järnvägsstationen som benämndes Göinge Fridhem. Denna miljö tycks Hellström ha utnyttjat i sin första roman, *När mannen vaknar* (1905), som är förlagd just till en herrgård.⁸

Höstterminen 1902 har Hellström åter ny adress, *Nygatan 24* i Lund. Också Böök är tillbaka men har till skillnad mot Hellström återvänt till studenthemmet på Adelgatan 7.

Hellström är nu klar med grundstudierna i Lund. För vårterminen 1903 anges hans adress som Kristianstad, men förmodligen redan samma vår reser han till Stockholm för att arbeta på en tänkt licentiatavhandling om romantikern Clas Johan Livijn. Han får ekonomiskt stöd av fadern för sina fortsatta studier, nu tydligen i form av lån, men han ägnar sig snart helt åt sitt författarskap, vilket leder till konflikter. Någon avhandling blir det inte.⁹

I stället debuterar Hellström med novellsamlingen *Ungkarlar* 1904. Han skriver sedan romanen *När mannen vaknar* (1905) och boken *Kaos: en trilogi* (utgiven våren 1907). Några rejäla framgångar blir det inte, med undantag av novellen "Träbenet" i *Kaos*. Hellström upplever några svåra bohemår i Stockholm innan han räddar sig till London i januari 1907, för att bli *DN*:s medarbetare.

---

⁷ Svante Nordin, *Fredrik Böök. En levnadsteckning*, Stockholm 1994, s. 59.

⁸ Se Medlemsblad nr 9, årgång 5, hösten 2005.

⁹ I stället blir det litteraturdocenten Johan Mortensen (1864–1940) som 1913 ger ut en bok med titeln *Clas Livijn. Ett nyromantiskt diktarefragment*, vilken numera finns i sin helhet tillgänglig på nätet. Den kan sökas i *Litteraturbanken*.

Bengt Lidforss (1868–1913)¹⁰

Här följer nu ett försök att åtminstone antydningssvis ge en bild av den akademiske läraren, botanikern och publicisten Bengt Lidforss, som Gustaf Hellström lärde känna under sina tidiga studentår och som enligt hans egen utsago var den person som betytt mest för honom genom livet. Viktigt för läsarens förståelse av fortsättningen är att också få inblick i hur samtiden såg på den minst sagt kontroversielle Lidforss.

Bengt Lidforss var född i Lund år 1868. Fadern, dalkarlen Edvard Lidforss, var en konservativ och patriarkalisk familjefader, oskarian ända ut i fingerspetsarna. Mest känd för eftervärlden är han för sina översättningar av Cervantes *Don Quijote* och Dantes *Gudomliga komedi*. Han var till att börja med professor i Allmänneuropeisk lingvistik, men när detta ämne delades på två valde han något överraskande att ta hand om de germanska språken. Hans hustru, Anne-Marie, var också rikt begåvad och hjälpte maken med versen i översättningarna. Den litterära ådran fanns även hos Bengts syster Karin Lidforss Jensen, som kom att verka som översättare. Mest känd och läst av eftervärlden har troligtvis varit hennes översättning av *Anne på Grönkulla*.

Bengt Lidforss tonår inföll under 1880-talet, vars radikala stämningar kom att prägla honom för livet, även om hans litterära smak skulle utvecklas vidare. Han var ett brådmoget geni, mångsidig som få. Han blev ju botaniker och var intresserad av allt vad naturvetenskap hette, men han var också humanistiskt intresserad och under några år drömde han om att bli författare. Han blev student vid sexton års ålder. Vid nitton tog han en vida omtalad filosofie kandidat-examen – han hade då tenterat 13,5 betyg på fem terminer.¹¹ De studerade ämnena var kemi, botanik, latin, teoretisk filosofi, zoologi, estetik med litteratur- och konst-historia, geologi samt fysik. Till saken hör att fadern ändå inte var helt nöjd. Han hade planerat en examen om 16 betyg för sin son!

Sonen Bengt hade fram tills nu varit en mönsterstudent, men nu började han ”extravagera”, som man sade. Han gjorde sig alltså bemärkt i sällskapslivet och fick oregelbundna vanor, vilket fick den grymma följderna att han drabbades av syfilis.

---

¹⁰ Presentationen av Bengt Lidforss är en något kompletterad och bearbetad version av motsvarande presentation i min text ”Urspårad lundabohem eller missförstått geni? Kring Gustaf Hellströms bild av Bengt Lidforss”. Jag har också lånat lite ur min avhandling.

¹¹ Upplägget av studierna hade förstås förändrats en hel del, men när undertecknad läste i Lund åren runt 1970 förväntades man klara *ett* betyg per termin och för att kunna ta ut en Fil kand-examen krävdes minst sex godkända betyg.

Lidforss uppmärksammades allt mer som slagkraftig radikal under Akademiska Föreningens diskussionsaftnar. Vännerna hade bildat den omtalade diskussionsföreningen Den Unga Gubben (DUG), vilken så småningom kom att efterföljas av Den yngre Gubben (DYG), en politiskt radikal förening som existerade ännu på Gustaf Hellströms tid och där Bengt Lidforss var en av centralgestalterna. Relationen till den konservativa och ängsligt konventionelle fadern blev allt mer ansträngd, och det hade väl kommit till fullständig krasch om inte modern och systrarna hade dämpat stötarna. Denna labila familjesituation bestod genom åren.

Under 1890-talet kom Lidforss att tillbringa några år i Tyskland. Officiellt studerade han vid olika naturvetenskapliga institutioner, men han tog sig också tid för annat. I Lund hade han under tidigt 1890-tal lärt känna Strindberg och han hade också förälskat sig i den vackra och omsvärmade norskan Dagny Juel,¹² som då var på resa mot Berlin. Det var där han träffade henne igen och snart fann både henne och sig själv indragna i kretsen runt Strindberg, Munch¹³ och Przybyszewski¹⁴ på vinstugan Zum schwarzen Ferkel. Alla attraherades av Dagny Juel, men till Lidforss förtvivlan var det Przybyszewski som kom att gifta sig med henne.

Strindberg var ju intresserad av naturvetenskaperna. Han uppskattade därför sin unge naturvetarvän alldeles särskilt och försökte ofta

---

¹² Dagny Juel (1867–1901) kom till Berlin 1892. Året efter gifte hon sig med den polske författaren Stanislaw Przybyszewski (se not här nedan). August Strindberg attraherades av henne under en kort period 1892 men kom sedan att förakta henne. I sina brev kallar han henne nedlåtande Aspasia. Maken kallar han ”Polen”. Äktenskapet med Przybyszewski var väl knappast lyckligt, med upprepade otrohetshistorier, och det tog en ände med förskräckelse. I vad som betecknas som ett triangeldrama blev hon ihjälskjuten av en ung beundrare, som därefter begick självmord.

¹³ Edvard Munch (1863–1944) räknas numera som Norges största konstnär, men det sägs att när han och Strindberg ordnade en gemensam utställning i Berlin 1892 lyckades de inte sälja några alls av sina för den tiden ultramoderna alster. Munch var vid den tiden inspirerad av symbolism och pointilism.

¹⁴ Författaren Stanislaw Przybyszewski (1866–1927) var polack men han skrev också på tyska. Hans stil betecknas på Wikipedia som ”dekadent naturalistisk”, men hans dramer tycks dessutom vara inspirerade av symbolismen. Przybyszewski intresserade sig under den här aktuella perioden för satanism och för Friedrich Nietzsches skrifter. Han var socialist, vilket ledde till att han fick lämna universitetet i Berlin, där han studerade medicin. År 1895 var han en av grundarna av den symbolistiska tidskriften *Pan*. När Strindbergs hat mot Dagny Juel ökar försämras också relationen till Przybyszewski successivt. I romanen *Inferno* projicerar han gärna sina onda drömmar och aningar på den ryske författaren och pianisten Popoffsky, som han kallar honom i boken, och dennes hustru.

att förmå denne att bekräfta hans många hugskott – som bekant tolkade han ofta naturen och dess lagar på sitt eget sätt!

Strindberg reste vidare till Paris, där han gick igenom sin ”Inferno-kris”. I romanen *Inferno* berättar han om sina försök att göra guld men också om sina möten med och sin kamp mot ”makterna”. Romanen skrevs i Lund under maj och juni 1897 och gavs ut i Stockholm i november samma år.

Mot slutet av året 1896 hade Strindberg alltså återvänt till Sverige efter sina år i Frankrike och Österrike. Han var sedan med vissa korta och ett längre avbrott bosatt i Lund under perioden december 1896 till juni 1899.¹⁵

Även i Lund anade Strindberg ”makternas” inflytande, inte minst verkade hans unga akademiska vänner uppleva övernaturliga saker. Bengt Lidforss mor lär ha varit Swedenborgare, vilket inte undgick Infernokrisens Strindberg, som under sina lundaår genom vännen Bengt i hemlighet fick låna böcker ur hennes Swedenborgsbibliotek.¹⁶

Till saken hör att Strindberg, som så ofta annars, utnyttjade sina vänner och bekantskaper i sina här aktuella självbiografiska böcker, alltså både i *Inferno* och i uppföljaren *Legender* (1898), vilken utspelar sig i Lund. Den senare romanen kom ut i Lund den 16 maj 1898 och vållade genast uppseende, på grund av sina närgångna porträtt av personer som invånarna utan större svårigheter ansåg sig kunna identifiera. I romanen förekommer Lidforss under namnet Martin, som tidigt introduceras som ”chefen för den revolterande ungdomsgruppen, den friaste fritänkaren, som nyligen kommit ut från en kuranstalt för alkoholister och blivit nykterist”. Dessutom har han ”blivit omvänd så att han [...] sjunger botpsalmer”. Det sägs också inledningsvis att ”den unge mannen, som var utrustad med en ovanlig intelligens, för tillfället förstört sin karriär genom våldsamma angrepp på de vid universitetet härskande åsikterna”.¹⁷

---

¹⁵ Från augusti 1897 till april 1898 var Strindberg tillbaka i Paris, för att sedan återvända till Lund. I juni 1899 flyttade han därifrån till Stockholm. Det här avsnittets kronologiska uppgifter är hämtade ur Nationalupplagan av *Legender* (Stockholm 2001), s. 351ff.

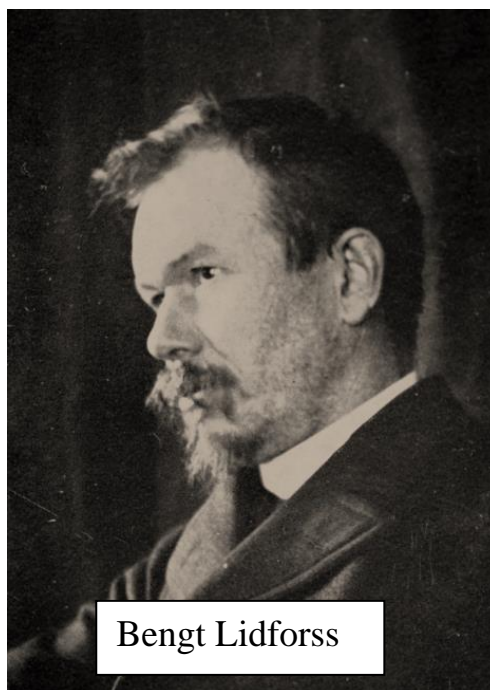
¹⁶ I *Inferno* introduceras Lidforss som ”Partiets chef, den tappreste bland Paladinerna, en mångårig vän till mig vilken jag ej träffat på tre år” (Nationalupplagan av *Inferno*, s. 279). I slutet av deras samtal framkommer att vännens mor äger Swedenborgs skrifter och berättelsens jag ber att få låna dem (s. 283).

¹⁷ Nationalupplagan av *Legender*, s. 12f.

Bengt Lidforss blev ju så småningom riksbekant. Men i borgerliga kretsar var det i hög grad fråga om en negativ, herostratisk berömmelse. Redan sedan tidigt 90-tal kände man honom som lundastudenten som i 30:november-diskussionernas hetta hade kallat Karl XII ett "Löjtnantsgeni", och nu hösten 1900 tog han sig för att avrätta den vida beundrade Viktor Rydberg som filosof. En annan nationalsymbol, nämligen Carl von Linné, drogs med av bara farten. Han hade varit ett "dussingeni", påstod Lidforss och fick naturligtvis hela det bildade Sverige emot sig. Det var säkerligen många som undrade om ingen kunde tukta den där unge rabulisten nere i Lund. Det blev inte bättre av att Lidforss i sina lundakåserier i *Arbetet* tillät sig att angripa de professorer som motarbetat honom vid universitetet och dessutom biskop Gottfrid Billing, som var universitetets prokansler.

Det skvallrades mycket och anekdoterna om Bengt Lidforss var många, men som Nils Beyer kunde konstatera i sin biografi så var mycket av det som berättades starkt överdrivet och i vissa fall rent av osant.¹⁸ Vi ska se exempel på detta när vi kommer fram till Lidforss svar på Albert Engströms angrepp.

Något som sällan står utsagt i det samtida källmaterialet men som naturligtvis förmedlades muntligt och i högsta förtroende var att Bengt Lidforss var homosexuell (eller snarare bisexuell). Detta inslag i den livliga ryktesspridningen måste ha skadat honom oerhört. Om avsändaren kunde räkna med att mottagaren var införstådd, så behövdes knappast mer än en antydning. Ett par exempel ska ges: Biskop Billing och Lidforss lär aldrig ha träffats personligen, men biskopens omdöme om sin veder sakare är känt: "Jag måste säga", skrev Billing en gång, "att jag aldrig fått kännedom om en i moraliskt afseende sämre människa."¹⁹ Och när Ossian-Nilsson i ett brev från England till sin broder skriver "Jag tror inte att vattnet i Kanalen kan göra honom ren", så bör ju detta syfta på homosexualiteten men möjligen också på Lidforss syfilis. (Brevet citeras utförligare längre fram.)

Bengt Lidforss

¹⁸ Nils Beyer: *Bengt Lidforss. En levnadsteckning*, Sthlm 1968.

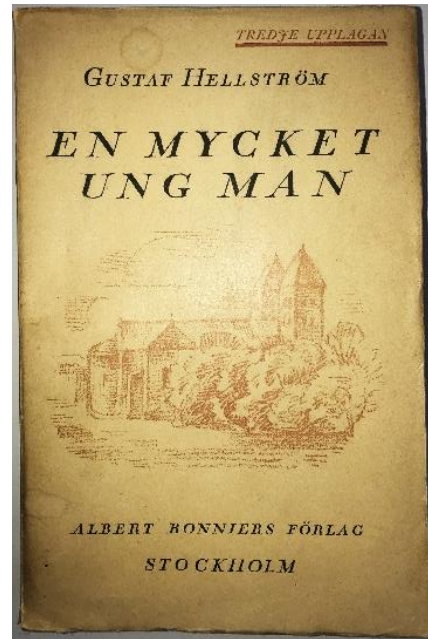
¹⁹ Citerat efter Nils Beyer, s. 422.

Stellan Petreus i Lund

Först en sammanfattande översikt av den första lundaromanens innehåll. Liksom den följande ger den en del goda skildringar av studentmiljön i det förra sekelskiftets Lund. I *En mycket ung man* (1923) följer vi Stellans trevande försök att anpassa sig till universitetsstudier och studentliv, men det är endast händelser från de två första terminerna som skildras.

I centrum för Stellans intresse i denna roman står verklighetens skandalomsusade Bengt Lidforss, signaturen "B.L." i pressen. I romanen kallas han omväxlande B.L. och "geniet".²⁰ Som variation ibland också "växtfysiologen". Citatet här nedan anknyter till bilden på medlemsbladets framsida:

När [Stellan] sneddade över Tegnérplatsen kastade han som så ofta en blick upp till det vänstra tornets högsta fönster. Det lyste därinnanför, ett matt, gult sken. Geniet var alltså hemma.²¹ Kanske satt han just nu vid skrivbordet, över vilket det hängde ett porträtt av Strindberg med egenhändig dedikation: Till Faust, min vän och lärare... Stellan hade aldrig varit däruppe. Men han visste, att porträttet med just den dedikationen hängde över växtfysiologens skrivbord. Han visste till och med att glaset var spräckt. (s. 119f)

Den inbundne och oföretagsamme Stellan beundrar endast B.L. på håll, han läser dennes artiklar i *Arbetet* och bevistar diskussionsaftnar på Akademiska Föreningen. En stor del av romanen hinner därför gå innan Stellan får träffa B.L. personligen, och under hela denna tid är Stellan ensam och allt mer besviken på universitetslivet. Han slutar att gå på föreläsningar och läser själv i stället.

---

²⁰ Manuskriptet till *En mycket ung man* förvaras i Bonniers arkiv. Där det i boken står "geniet" hade manus ursprungligen "den akademiske läraren". Från och med avdelningen "I skuggan av ett geni" står det dock redan från början "geniet".

²¹ Rimligen missminner sig Gustaf Hellström här. Lidforss bodde i det sydöstra tornet, och om man står på Tegnérplatsen motsvarar detta det högra tornet. Se framsidans bild.

Så småningom möter Stellan ändå B.L., men kvällen slutar med skandal och Stellan är därefter åter helt ensam. Han träffar bara B.L. ytterligare ett par gånger, och då helt kort. Mot slutet av romanen har Stellan ett förhållande med en prostituerad kvinna i Köpenhamn. Men han blir avslöjad – fadern har skickat en av sina vänner för att kolla vad sonen egentligen sysslar med – och tvingas bryta med henne. Han söker upp henne en sista gång, men blir då smittad av en könssjukdom.

Intressant nog finns det en helt annan version av hur Stellan Petreus lär känna Lidforss. I romanen *I morgon är en skälm* (1952) händer nämligen något märkligt. Det är nästan som om Hellström faller ur fiktionen. Berättarsituationen är den att Stellan Petreus blickar tillbaka på sina år i Lund, under samtal med den kvinnliga föreståndaren för ett kurhotell i fjällen. Men jagformen bidrar till intrycket att det är Hellström själv som talar, och troligtvis kommer vi här verkligheten mycket närmre än i *En mycket ung man*. Det sägs nu att Stellan omgående sökte upp radikalerna i studentföreningen D.Y.G. och att det var där han träffade Bengt Lidforss för första gången. Det blir också en intressant karakteristik av mannen:

Och så blev man student och for till Lund. Jag skrev genast in mig i D.Y.G. Det var där jag en kväll träffade B.L. Jag förmodar att han är den människa som hittills gjort det starkaste intrycket på mig. Han gjorde det genom att i sin person förkroppsliga alla mot-sättningarna i den tidens andliga fysionomi: han var socialist och intelligensaristokrat, framstegsoptimist och undergångsmänniska, asket och njutningslysten, demonisk och ödmjuk, generös och hatisk. Han rymde inom sin spensliga, sega och ovårdade lekamen det mesta som rörde sig i tiden. Men inte successivt och etappvis som Strindberg, utan samtidigt, vetenskapligt ordnat och explosionsfarligt sammanpressat. (s. 104f)

Till intrycket att Hellström faller ur fiktionen bidrar att han nu inte längre använder det fiktiva namnet ”skalden Åberg”, utan verkligen talar om Vilhelm Ekelund. Även Anders Österling nämns nu vid namn.²²

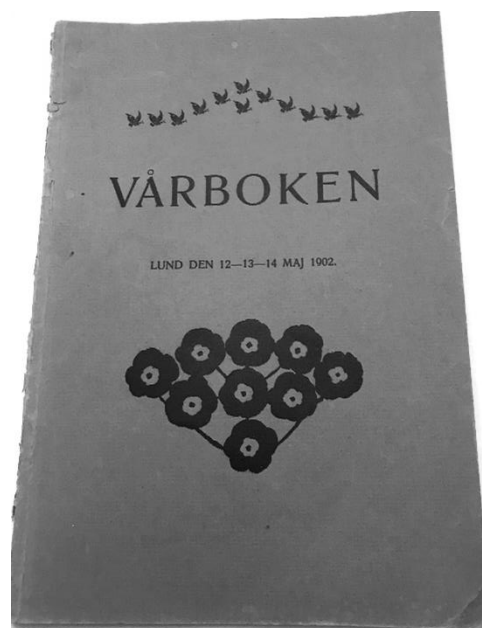
²² Anders Österling (1884–1981) var poet men blev också känd som litteraturkritiker och översättare. Invald i Svenska Akademien 1919 som yngsta ledamot någonsin. Vald till Akademiens ständige sekreterare 1941.

Majgrefven

Våren 1902 pågick i Lund intensiva förberedelser för den vårfest som skulle gå av stapeln den 12 till 14 maj. Bland annat ställde man samman en litterär kalender som gavs det okonstlade namnet *Vårboken*. I storlek var den något större än nutida A5-format. Omslaget som hade en tegelröd färg var gjort av den unge konstnären Ernst Norlind som också hade skapat vinjetter till boken.²³

Liksom flera av de andra medverkande i *Vårboken* tillhörde Norlind det unglitterära kotteri som fylkades kring Bengt Lidforss. Förutom Norlind möter vi ur Lidforss krets Vilhelm Ekelund, Nils P. Svensson²⁴ och Edwin Malmström²⁵.

Men i *Vårboken* fanns också några skribenter som i andra sammanhang var avgjorda motståndare till Lidforss, nämligen Fredrik Vetterlund,²⁶ Fredrik Böök och K. G. Ossian-Nilsson.²⁷

²³ Ernst Norlind (1877–1952) var konstnär och författare.

²⁴ Nils Peter Svensson (1880–1929) var från Kristianstad (Träne) och var under läroverkstiden aktiv i gymnasistföreningen Athenaeum, där några år senare även Gustaf Hellström och Fredrik Böök var aktiva. Svensson vållade höstterminen 1896 stor skandal på läroverket genom att på ett möte i Athenaeum deklamera Gustaf Frödings dikt ”En morgondröm”. Svenssons pseudonym i gymnasistföreningen var Peter Mark, men i Lund publicerade han sig gärna under pseudonymen Qvidam Qvidamsson, vilken med åren blev någorlunda känd. Om Athenaeum kan man läsa i vår tidigare ordförande Disa Lundgrens bok *Athenaeum 1864–1970. En långlivad gymnasistförening i Kristianstad*. Om skandalen kan man läsa på sidan 26f.

²⁵ Edwin Malmström (1879–1972) stod åren 1898–1903 Bengt Lidforss nära ”som lärjunge, vän, tillfällig medarbetare i tidningen Arbetet och inom föreningslivet i Lund”, skriver han i förordet till sin bok *Bengt Lidforss. Några minnen från åren kring sekelskiftet* (1946). Han verkade sedan som läroverksadjunkt.

²⁶ Fredrik Vetterlund (1865–1960) var docent i litteraturhistoria och diktare. Skrev bland annat om den svenske romantikern Atterbom.

²⁷ Karl Gustaf Ossian-Nilsson (1875–1970) skrev sig senare Ossiannilsson. (För utförliga redovisningar och resonemang hänvisas till min avhandling *Skönhetsdyrkare och socialdemokrat*, s 130–138 samt s. 308–396.) Ossian-Nilsson hade

Förutom skönlitterära texter fanns i *Vårboken* också en nekrolog över den nyligen avlidne historieprofessorn Martin Weibull samt en uppsats om domkyrkan skriven av estetikprofessorn Ewert Wrangel. Samtliga bidrag var okontroversiella och de ansvariga bör ha sett fram mot festen med tillförsikt.

Majgrefven

Desto större blev väl chocken när det visade sig att delar av medarbetarskaran också hade producerat en egen litterär publikation, nämligen *Majgrefven*, som kom ut redan till första maj. Det var en provokation som gick hem – *Majgrefvens* innehåll slog stadens fäder med fasa, liksom säkerligen dess mödrar och till och med en hel del studenter.

Majgrefven av årgång 1902 är en tidningsliknande publikation omfattande åtta sidor i A3-format.²⁸ Den har en stram layout, utförd av Ernst Norlind. Förstasidans huvud har jugendinspirerade drag. Namnet *Majgrefven* är utfört i feta majuskler och något välvt. Under valvet står en stiliserad blomma med likaledes stiliserade lansettformade blad och antydning till undervegetation. Därunder, i tre avdelade celler, står ”1 maj 1902.”, ”Utgifven af D.Y.G.” respektive ”Pris 25 öre.” Brödtexten är uppdelad i tre spalter, vilka avdelas med två tunna parallella streck.

---

alltid svårt att acceptera vad han uppfattade som negativ kritik och kom av den anledningen tidigt på kant med Bengt Lidforss. Ossian-Nilsson skrev slagkraftiga deklamationsdikter och blev mycket beundrad bland arbetarungdomen, inte minst när han började skriva kampdikter som ”Den röda fanan”. Trots att han hade tämligen dimmiga föreställningar om socialdemokratins mål valdes han till Socialdemokratiska Ungdomsförbundets (SDUF) förste ordförande 1903. Man såg honom väl snarast som en sorts galjonsfigur, men själv tog han sin upphöjelse på stort allvar. Året efter avgick han med dunder och brak sedan Lidforss kritiserat onyanserade formuleringar och exempel i en agitationsbroschyr som han författat. Schismen eskalerade sedan Lidforss ifrågasatt bakgrunden till Ossian-Nilssons engagemang i arbetarrörelsen – ville han inte snarast använda den röda fanan som ett segel att själv komma fram? Kulmen kom med Ossian-Nilssons nyckelroman *Barbarskogen. En berättelse i klasskampens tecken* (1908), som skildrar arbetarrörelsen som kulturfientlig och särskilt pekar ut Bengt Lidforss (”lektor Lunde”) och Edwin Malmström (”Edvin Almström”). Ossiannilsson kom så småningom att glida långt till höger och under 1920-talet reste han runt i Sverige och höll föredrag om Mussolinis Italien. Idag minns man kanske honom mest som författare till den av Hugo Alfvén år 1916 tonsatta dikten ”Sveriges flagga” (”Flamma stolt mot dunkla skyar...”).

²⁸ För en utförligare version av presentationen och resonemangen kring *Majgrefven* och dess innehåll, se min avhandling *Skönhetsdyrkare och socialdemokrat*, s. 172–207.

De första tre sidorna fylls av Bengt Lidforss kontroversiella uppsats ”Judar och germaner”, med dess våldsamma angrepp på den nittitalistiske diktaren Oscar Levertin.²⁹ (Lidforss uppskattade knappast Nittitalet, och skrev förutom om Levertin också negativt om Verner von Heidenstam,³⁰ vars litterära smak han fann förlegad och vars konservativa politiska och patriotiska framtoning han avskydde. Fröding var förstås ett undantag.)

Övriga medverkande delar på de kvarvarande fem sidorna. Det rör sig om dikter, prosaskisser och essäer. Även om medarbetarna i *Majgrefven* var unga var det i flera fall inte fråga om debut.

Här framträder en litteratursmak, som samtiden uppfattade som dekadent och i vissa fall rent av omoralisk. Här finner vi exempelvis ”Venus vulgívaga” och ”Baudelaire”, dittills otryckta dikter av Emil Kléen.³¹ Den relativt nyligen avlidne Sigbjörn Obstfelder³² hyllas i en dikt av signaturen Qvidam Qvidamsson, och Vilhelm Ekelund skriver en essä om Baudelaire³³ och

²⁹ Oscar Levertin (1862–1906) var specialiserad på svenskt 1700-tal och blev professor i litteraturhistoria. Som författare var han en av de främsta nittitalisterna – inte minst hans poesi var mycket beundrad. Han var kulturskribent och verkade som *Svenska Dagbladets* förstekritiker. Dog tragiskt i en förgiftningsolycka.

³⁰ Verner von Heidenstam (1859–1940). Mångsidig svensk författare. Ses ofta som den främste nittitalisten. Var en av Strindbergs främsta måltavlor under Strindbergsfejden.

³¹ Emil Kléen (1868–1898). Journalist, författare och poet. Nära vän till Bengt Lidforss.

³² Sigbjörn Obstfelder (1866–1900) var en nyskapande norsk författare, som i sina dikter experimenterade med formen och gärna övergav de traditionella rimmen för assonanser och allitterationer. Påverkad av symbolismen. Hans mest kända dikt är ”Jeg ser”, som citeras i *En mycket ung man* (s. 257).

³³ Den franske poeten, författaren och litteraturkritikern Charles Baudelaire (1821–1867) räknas som en av modernismens portalfigurer, föregångare till dekadenta och symbolistiska litterära rörelser.

Przybyszewski. Den senare kanske mest känd för anarkistromanen *Satans Kinder*, som Ekelund förgäves erbjöd sig att översätta till Karl Otto Bonnier. I sammanhanget får man tänka på att Baudelaire knappast var väl sedd i borgerliga litterära kretsar. Bonnier ville inte ha en översättning av dennes prosadikter heller. De fåtaliga intresserade läste nog redan Baudelaire i original, menade Bonnier.

I en essä om den symbolistiske konstnären Böcklin³⁴ utnämner Qvidam Qvidamsson denne till ”det nyss förflutna århundradets främste landskapsmålare”. Och mer än så: ”Ty jämte Wagner³⁵ och Nietzsche³⁶ bildar han ett klöfverblad af revolutionärer, som inom musik, måleri och diktning redan gifvit eller håller på att gifva oss nya värden att lefva för. Alla äro de uppfyllda af en klassisk hedendoms fria sundhet; alla äro de därjämte typiska germaner med storsvuln fantasi och innerlig naturmystik. De äro profeter, som tvingat det motsträfviga folket att lyssna.”

Böcklin vågade motstå naturalismen och gick sin egen väg, skriver Qvidam Qvidamsson vidare. Han återuppväckte den ”klassiska världens former och nymfer, tritoner och nereider”, men han gjorde inte detta i Hellas utan ”i de heliga skogarnas tystnad i hjärtat af Germanien. Och i vassen, som gungar vid stränderna höra vi nu Pan själf, där han sitter och spelar sin syrinx i kvällen.” Så långt Qvidam Qvidamsson.

Den mytiske Pan var populär hos symbolisterna, som såg honom som en sorts inkarnation av det sexuella begäret, och på hemmaplan var han typiskt nog en älsklingsfigur hos Emil Kléen. Som vi ska se nedan ondgjorde sig Albert Engström i *Strix* Lundanummer över Lunda-bohemens ”till äckel besjungna skånska Pan”.

Majgrefvens texter är utmanande på olika sätt, och man kan tydligt hänföra vissa av dem till endera av två kategorier. Å ena sidan finns de markerat dekadenta inslagen, de som Engströms artikel främst tycks ond göra sig över, men bortsett från postuma dikter av Kléen är dessa skrivna av de mindre etablerade, exempelvis Gustaf Hellström. Å andra sidan möter man en mer raffinerad och för svenska förhållanden ultramodern riktning, inspirerad av den europeiska samtidens symbolism, impressionism och esteticism, företrädd av de långt mognare konst-

---

³⁴ Schweizaren Arnold Böcklin (1827–1901) var målare och bildhuggare, en av de mest inflytelserika symbolisterna. Mest kända verk: ”Dödens ö”.

³⁵ Den tyske kompositören Richard Wagner (1813–1883) ville med sina nyskapande operor skapa ”allkonstverk”. Anknöt gärna till germansk/fornnordisk mytologi och diktning.

³⁶ Friedrich Nietzsche (1844–1900) var en inflytelserik tysk filosof. Han var starkt kritisk mot kristendomen. Många influerades av hans tankar, exempelvis om ”övermänniskan”.

närerna Ekelund, Norlind och Ullman³⁷. Det var den positionen som hade framtiden för sig.

Sammanfattningsvis kan sägas att den dekadenta tendensen i *Majgrefven* yttrar sig i samma anda som Wallengren och Kléen gjorde redan på 1890-talet, medan den Ekelundska falangen representerar den skånska skolans vidare utveckling och kan sägas peka framåt mot det modernistiska genombrottet. Den förmedlande länken mellan dessa båda tendenser var Bengt Lidforss, som uppskattade och inspirerade bägge.

De i Sverige etablerade konstnärliga riktningarna utmanas alltså i *Majgrefven*, men flera texter utmanar dessutom den borgerliga ansändigheten genom att öppet tala om den fysiska kärleken, inte minst i prostitutionens förment lockande men kväljande form.

I själva verket var *Majgrefvens* innehåll stötande inte enbart för de gamla oskarianerna. Till och med en tämligen ung insändarskribent, språkmannen Herman Söderbergh, som själv var ytterst förbittrad över Engströms angrepp på Lund och lundastudenterna, ondgjorde sig över innehållet i *Majgrefven*, eftersom ”denna i sin helhet högst osmakliga publikation ger totalintrycket af en bedröflig dekadans”. Typiskt nog ansåg Söderbergh att det enda som höll måttet i denna skrift var Lidforss ”Judar och germaner”, men den var å andra sidan, ”trots partiella orättvisor”, så briljant skriven ”att näppeligen en pänna till i hela vårt land mäktat skriva en sådan artikel”. Men, fortsätter Söderbergh, ”hvad som därefter följde var till större delen antingen obetydligt eller vidrigt. Att vidriheten går hand i hand med den komplettaste brist på talang, är ytterligare ett sorgeämne.” Provokationen hade gått hem. Tiden var långt ifrån mogen för öppenhet i litteraturen,

Gustaf Hellströms bidrag i *Majgrefven*

På *Majgrefvens* sista sida finner vi två dikter av Gustaf Hellström (med utsatt namn). Eftersom de sorgsna dikterna mig veterligt aldrig har tryckts om ska de återges här. Man förstår bättre de mörka stämningarna hos den blott nittonårige skalden, om man betänker att han redan som nybliven lundastudent, endast arton år gammal, hade drabbats av syfilis och fått tillbringa sin första jul i ett isolerat rum på Lunds lasarett.³⁸ Sin sjukdom måste han hålla hemlig. Hur skulle livet arta sig för honom, måste han ha frågat sig många gånger redan. Skulle han någonsin kunna finna kärleken?

---

³⁷ Gustaf Ullman (1881–1945). Svensk författare uppvuxen i Varberg.

³⁸ Se medlemsblad nr 17–18: *Käre Broder Fredrik! Hellströms vänskap till Böök i ny belysning*, s. 6f.

EROS

Jag är sorgsen, så sorgsen som ufvens skri
öfver mörknande furumo,
och min vettskrämda tanke vill kämpa sig fri,
vill kämpa sig lugn och ro.

Jag har grubblat och tänkt, tänkt min hjerna trött,
känn, hur pulsen sjuder och bränner,
och [min] ungdoms modiga hjärta har blött
af sår, dem jag ensam känner.

Jag står, som Oidipus stått en gång
inför lifvets gåtfulla sfinx –
jag ser henne lutad till kattlikt språng,
mitt svar blir till is – jag hör hur det rings
i stapeln min dödspsalmsång.

Min kind den är blek, mitt öga är matt,
mitt leende stumt och kallt,
det är mig, som svepte förtviflans natt
sitt svarta dok kring mitt allt.

– Dock, då vill jag känna ditt öga i mitt,
din hand som en västans smek
ge svalka åt pannan, där marans ridt,
har länge nog lekt sin lek.

Jag vill skänka dig allt, som min tanke vet,
hvarje dröm, som drömts i min själ,
för att sjunka i domnande salighet
för din fot som en kvinnas träl . . .

Gustaf Hellström

Fattigdom

Ja, tiggarens rock den är sliten och grå,
och trasiga och söndriga hans skor,
men inför den sorg, som i mitt hjärta bor
äro tusen tiggares sorger små.

Träd in under fattigaste stugans tak,
där ögat möter smuts och mörker blott
och öppna sen mitt hjertas dörr, där själf jag svulten stått
och alla vackra minnen ligga vrak,
och svara mig sen, hvem du fattigast finner,
hvar armod och svält dig synes störst.

Jag vill ju blott en droppe, att släcka bort den törst,
som torkar gommen samman och i min strupe brinner,
jag vill ju tacksamt böja knä, om blott en enda strimma
af lyckans rika, varma sol bröt hjärtats gråa dimma.

Den uslaste slinka, som lifvets drägg har tömt
och stryker drucken kring på gator och i gränder,
jag ville tacksamt fatta hennes simpla, grofva händer
och smeka hennes vissna kind och kyssa henne ömt;
jag ville vandra världen kring med hennes hand i min,
och ändå vara rikare än jordens alla rike,
och känna mig som konungars och furstars store like,
blott hennes öga talade: Du käre – jag är din!

Gustaf Hellström

Majgrefvens angrepp på Fredrik Böök

Sist i *Majgrefven*, under rubriken ”Telegram” läser man följande:

Svenska Akademien, som i årtal resultatslöst bekämpats af Strindberg, Geijerstam, Heidenstam, Leverstam m.fl. går nu sin undergång till mötes. Enligt hvad vår Köpenhamnskorrespondent erfarit, har hr Fredrik Böök i egenskap af representant för den ungdom, som växer upp, gifvit sin hedersed på, att Svenska Akademiens dagar äro räknade.

Namnföljden ”Geijerstam, Heidenstam, Leverstam” roade tydligen Lidforss, som använt den flera gånger tidigare, troligtvis under inflytande av språkbruket i skämtpressen. Böök hade i mars gett ut broschyren ”Skald och skolmästare. Ett svar till lektor Linder”,³⁹ där han försvarar Heidenstams ibland egensinniga språkanvändning (”Jag längtar marken...”) m.m. mot Akademiens angrepp. Gruppen bakom *Majgrefven* tillhörde inte Akademiens vänner, men de två grupperingarna hade gemensamma ovänner och i kritiken av Heidenstams och Levertins språkbruk sammanföll deras synpunkter. Man erinrar sig att detta blev en stor fråga också under Strindbergsfejden, där både Strindberg och Lidforss kan sägas gå i lektor Linders fotspår.

I ett tillägg till det påhittade telegrammet meddelas slutligen att Akademiens sekreterare Carl David af Wirsén på grund av de oroande ryktena har inlämnat sin avskedsansökan.⁴⁰

---

³⁹ Nils Linder (1835–1904), ofta omtalad som lektor Linder”, var docent i Nordiska språk och bl a verksam som lektor vid Högre lärarinneseminariet i Stockholm. En kortare period var han även riksdagsman. Han var mycket produktiv och räknades som en av landets främsta kännare av svenska språket. 1902 gav han ut broschyren *Svenska språket i modern dikt Konst* där han skarpt kritiserade Verner von Heidenstams estetik och språkbehandling.

⁴⁰ Carl David af Wirsén (1842–1912) var poet och litteraturkritiker. Svenska Akademiens ständige sekreterare åren 1883–1912. Uppfattades under alla år som motståndare till allt nytt i litteraturen.

Albert Engströms angrepp på Lundabohemen

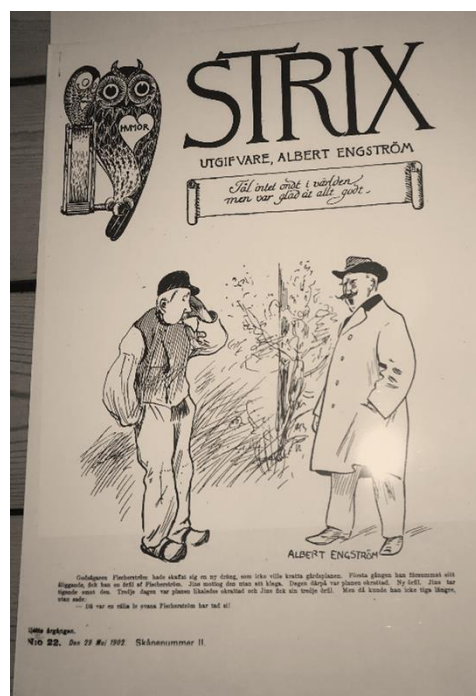
Upprördheten över *Majgrefven* var alltså stor i Lund denna majmånad 1902, och det var i detta upprörda klimat som begreppet Lundabohemen i slutet av månaden lanserades av Albert Engström, i det s.k. Lundanumret av dennes skämttidning *Strix*. Det var därför knappast någon svårighet för lundaborna att förstå att det var Bengt Lidforss och hans unglitterära krets som avsågs, när Engström skrev exempelvis följande:

”Det har sedan åtskilliga år tillbaka funnits en fraktion af Lunds studentkår, som sökt härma den europeiska dekadensen, så till vida, att de inbilla sig vara ett slags Verlainer och sökt praktisera Verlaines lif, åtminstone det yttre däraf.⁴¹

Deras gudinna är ett slags Venus vulgivaga, men hon har icke den klassiskas stolta hållning och fräckt sköna gång. Hennes kjortelfäll är mörk af gatsmuts och hon drar sig gärna in i gränderna, ty hennes hy tål icke ljuset.

Arm i arm med henne tågar Lundabohemen genom stadens nattliga bakgator och i ledet går deras bus-Silenius,⁴² en typ som ej är i släkt med Bacchus, ja ej ens med deras till äckel bejungna skånska Pan, utan en bakgårdssatyr med märken efter polisbattonger och skrålande den sista visan från Kisten.⁴³

Så ungefär förefaller den skånska bohêmens framfart genom litteraturen – och genom Lund.”⁴⁴

⁴¹ Den franske poeten Paul Verlaine (1844–1896) förknippas med symbolismens framväxt. Han arbetade inom förvaltningen i Paris men fick avsked efter att öppet ha stött Pariskommunen. Därefter förde han ett oregelbundet liv. Bl a företog han vandringar genom Frankrike, Belgien och England tillsammans med den tio år yngre Arthur Rimbaud. Men efter att ha riktat ett pistolskott mot Rimbaud dömdes han till två års fängelse. Han levde sedan i fattigdom.

⁴² Silenius var en av satyrerna (hälften människa hälften bock) och förknippas med supande och fylleri. Fosterfar till Dionysos.

⁴³ Kisten var en musikalisk kabaré på Tivoli i Köpenhamn. Dess egentliga namn var Tivoli Variété.

⁴⁴ Albert Engström i *Strix* den 29 maj 1902.

Engströms artiklar gav fenomenet Bengt Lidforss och dennes krets ett efterhängset namn – Lundabohemen. Budskapet till Lundaborna var tydligt. De måste värja sig mot denna smitta bland den litterärt intresserade ungdomen, handgripligen om så behövs: ”Jag skulle i detta fall vilja rekommendera det enklaste af alla läkemedel mot flabbighet”, skriver Engström, ”jag menar *stryk*”.

Politiska misshälligheter

Nu måste jag göra en tillbakablick och en utvidgning. Det tycks mig nämligen uppenbart att Engströms angrepp inte bara rörde konst och litteratur. Det gällde också politik och osämja inom tidningsvärlden. Vid sekelskiftet 1900 hade den borgerligt radikale rabulisten Bengt Lidforss startat en delvis ny karriär och börjat medarbeta i socialisttidningen *Arbetet* i Malmö. Han blev därmed ännu mer obekvämd, och med sin vassa penna skaffade han sig föga förvånande fiender bland den konservativa pressens redaktörer. Om *Aftonbladets* redaktör Harald Sohlman skrev han dräpande i en karaktäristisk slutkläm: ”Ty när allt kommer omkring, vilket är mera komprometterande – att strunta i ’Aftonbladet’ som vi, eller vara en strunt i ’Aftonbladet’, som herr Sohlman!”

När Lidforss en gång polemiserade mot en docent Lundström i Uppsala, sedermera redaktör för konservativa *Göteborgs Aftonblad*, avslutade han med följande ord: ”vi be våra läsare uppriktigt om ursäkt för, att den chauvinismens vrålapa, som kristnats till *Vilhelm Lundström*, för några ögonblick fått figurera i ’Arbetets’ spalter.”

Sohlmans och Lundströms konservative kollega i *Lunds Dagblad*, Emil Ander, råkade om möjligt än värre ut. Hösten 1900 skrev Lidforss bl.a. följande om denne:

Hvem är herr Emil Ander?

Rådfrågar man på denna punkt *Lunds Dagblad*, rannsakar man det kvasiakademiska organet från dess första nummer till det sista, så strålar från hvarje sida samma svar till mötes: herr Emil Ander är en nolla, en komplett nolla från topp till tå. Utkastar man samma fråga i en krets af publicister, så preciseras detta svar därhän, att herr Ander är en af Sverges okunnigaste tidningsredaktörer. Och då man af dessa omdömen söker bilda en syntes, så får man som resultat, att herr Ander är en nolla upphöjd i kvadrat, eller rättare, en nolla upphöjd i rektangel, upphöjd i den grådaskiga rektangel, som kallas *Lunds Dagblad*.

Den 30 november 1901, ”på hjältekonungens dödsdag”, tröttnade Emil Ander slutligen på sin otacksamma uppgift och lämnade både redaktörsstolen och staden Lund och begav sig till nordligare breddgrader. ”Han har gått”, konstaterade Lidforss skadeglatt, ”och vår välsignelse följer honom på vägen”.

Litterära misshälligheter

Att konservativa tidningsredaktörer runt om i landet och inte minst i Skåne var upprörda över Lidforss framfart i *Arbetet* är inte att förundra sig över. Men om nu de etablerade publicisterna fick skäll, så skonades inte heller de yngre, låt vara att Lidforss till att börja med inte hängde ut dem med namn. I den senast citerade artikeln från december 1901 ges en släng också åt ett par unga män, som till helt nyligen hade tillhört Lidforss egen litterära krets men som brutit med den.

Artur Möller

I artikeln nämner Lidforss den nystartade *Illustrerad svensk tidskrift*, ”i vilken det yngsta unga Lund skär sina lagrar med att hylla Levertin som vår näst största skald och stämplar Ola Hansson⁴⁵ som nidskrivare och litterär vindflöjel. Det yngsta unga Lunds servilism är som man ser lika ungdomlig som dess entusiasm.”

För de införstådda var angreppsmålen tydliga nog. Det var de blivande publicisterna Artur Möller⁴⁶ och Fredrik Bök, varav den senare ju skulle komma att bli mest framgångsrik. Bägge blev mycket besvärliga fiender till Lidforss.

En tredje ung publicist hade Lidforss stött sig med så sent som i februari 1902. Det var Karl Gustaf Ossian-Nilsson, vars diktsamling *Hedningar* i *Arbetet* ägnades en delvis positiv recension som dock gavs en onödigt raljant slutkläm. I ett

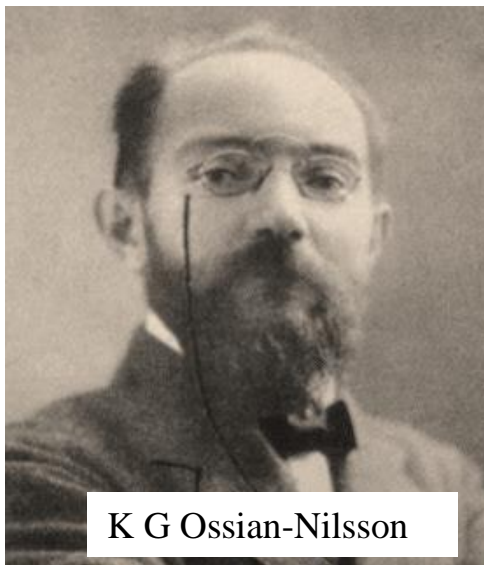
---

⁴⁵ Ola Hansson (1860–1925) var född på Söderslätt och räknas som förgrundsgestalt för ”den skånska skolan”. Kom tidigt på kant med det svenska litterära etablissemanget. Var en av Bengt Lidforss absoluta favoriter.

⁴⁶ Artur Möller (1883–1940) var efter avklarad Fil kand (1902) tjänsteman en kortare tid men därefter tidningsman och författare.

avslutande kortdrama i boken låter Ossian-Nilsson samtliga agerande dö av förgiftning, och detta kan Lidforss inte låta bli att göra sig lustig över:

”Metoden att på detta sätt lösa tragiska konflikter har som bekant i vår litteratur införts af Fakir Falstaff, som i sin likaledes mycket dramatiska skiss *Sättet att sluta romaner* dränker alla berättelsens hjältar och hjältinnor i Engelska kanalen. Detta förfaringssätt är enkelt och verkningsfullt, men kräfver af författaren ett personligt mod, som vi, med all aktning i öfrigt, knappast hade väntat hos herr Ossian-Nilsson.”

K G Ossian-Nilsson

Den äregirige, känslige Ossian-Nilsson härsknade till. Mitt under en omtumlande englandsvistelse fick han sig tillsänd mestadels positiva recensioner men även Bengt Lidforss recension, och han konstaterade då bistert i ett brev till sin bror Theodor:

”Det kan ibland vara bra att bli underskattad af sina fiender. Hur som helst så hoppas jag en gång i tiden bli i stånd att visa

[honom] ngt exempel på mitt ”personliga mod”. Om det blir i samband med engelska kanalen, kan jag icke säga, men om han undslipper galgen, så kan väl en resonabel käpp lära honom åtskilligt. Jag tror inte att vattnet i Kanalen kan göra honom ren.”⁴⁷

Den skånska litterära bohemen och Albert Engström

Runt årsskiftet 1901–02 hade Lidforss alltså skaffat sig en hel del fiender, dels bland landets konservativa tidningsmän och dels bland några unga skånska litteratörer. Att vissa av dem ruvade på hämnd var naturligt, och min hypotes är att en sorgligt aningslös Albert Engström råkade bli deras redskap. Låt oss därför återgå till Engström.

Som professor emerita Jenny Westerström konstaterat i en uppsats är Lund ”den enda stad i Sverige som i en långlivad sammansättning knutits till det svårfångade begreppet ’bohem’”.⁴⁸ Detta innebär dock inte

⁴⁷ Lunds UB. K.G. Ossian-Nilssons brevsamling, brev No 30, London 1902-02-08.

⁴⁸ Jenny Westerström: ”Lundabohemer” i boken *I lärdomens trädgård. Festskrift till Louise Vinge*, Lund 1996, s. 271. Jag hänvisar nedan till Westerströms uppsats,

att företeelsen bohem var ny i Lund, konstaterar Westerström och pekar på Lidforss tidigt avlidna vänner Axel Wallengren (Falstaff Fakir) och Emil Kléen som möjliga förebilder för Engström.⁴⁹ Att så delvis var fallet är tydligt, eftersom Engström i *Strix*-artikeln faktiskt konstaterar att ”en del af de sjuka skalderna” ju är döda. En intressant omständighet i sammanhanget är att Albert Engström själv hade känt Axel Wallengren och även tillbringat en tid i Lund under 1890-talet.⁵⁰

Också August Strindberg är viktig för föreställningen om en särskild bohem i Lund. I boken *Legender*, påpekar Westerström, ”gjorde Strindberg bruk av förtroenden på ett sätt som skvallret i Lund använde på ett annat sätt än som botgöring. Detta skvaller rymde byggstenar till bilden av det lundaboheri som Albert Engström skulle teckna för sin skämttidningspublik.”⁵¹

Därtill hade skalden Emil Kléen nyligen figurerat i skvallret kring en mycket omtalad roman, nämligen Hjalmar Söderbergs *Martin Bircks ungdom* (1901), där Kléen får ett mindre smickrande porträtt. Den moderne poet som Martin Birck träffar på krogen sägs dyrka ”allt som var stadt i upplösning och förruttelse och dömt att gå under”. Söderbergs bohemiske poet förknippas med Verlaines dikter liksom Engströms Lundabohem.

En fråga man ändå måste ställa sig är varifrån Albert Engström egentligen fick uppslaget *att det fortfarande fanns en bohem i Lund*. Vad var det som gjorde att han över huvud taget skrev om Bengt Lidforss och hans krets? Denna problematik tycks ingen ha funderat över, så det bör kunna vara dags.

Albert Engström i Malmö och Lund

Den aktuella artikeln i *Strix* ingick i en serie om tre nummer av tidningen, ett om Malmö (publicerat den 22 maj), ett om Lund (publicerat den 29 maj) och ett om Helsingborg (publicerat senare under sommaren).

Engström tycks ha arbetat snabbt och tämligen spontant med sina artiklar. När han presenterar sina lösa planer i en liten blänkare i *Strix* N:o 20, publicerad så sent som den 15 maj så förutskickar han tre

---

men självklart bygger hon själv på andra författare ibland, inte minst Bengt Lidforss biograf Nils Beyer. Jenny Westerström har bland annat skrivit böcker om Nils Ferlin och Anders Österling.

⁴⁹ Axel Wallengren (1865–1896) var poet, författare och journalist. Mycket uppskattad som humorist under pseudonymen Falstaff, fakir.

⁵⁰ Enligt artikeln ”Albert Engström” i *Svenskt biografiskt lexikon*.

⁵¹ Jenny Westerström, s. 281.

glädjefyllda Skånenummer: ”De komma hufvudsakligen att innehålla beröm”, skriver han förnöjt. ”Det lilla klander som jag hasplar ur mig, är ingen mening i.”

För att få grepp om vad som hände denna majmånad 1902 måste vi utifrån tillgängliga uppgifter försöka återskapa en kronologi.

Engström ankom till Malmö den 6 maj och inkvarterade sig på hotell Kramer vid Stortorget. Detta kan man läsa under rubriken ”Ankomna resande” i *Sydsvenska Dagbladet*.

När han väl installerat sig, tittat ut över torget och noterat ryttarstatyn över Karl X Gustaf, blir Engströms första åtgärd att ta båten till Köpenhamn, vilket framgår av den redan nämnda blänkaren i *Strix* N:o 20, den 15 maj. Denna blänkare måste ha skrivits den 7 eller senast den 8 maj, eftersom Engström där också nämner att han ska gå på hästutställning – en sådan hölls i Malmö under dessa två dagar, vilket framgår av stadens tidningar.

Engström stannade i Skåne endast en vecka (han kom till Malmö den 6 maj och var tillbaka i huvudstaden den 14 maj). Under denna vecka skrev han materialet till *Strix* Malmönummer.

Förutom Köpenhamn hann Engström under denna vecka också besöka Lund – påpassligt nog under den tidigare omnämnda vårfesten, högst sannolikt under festens andra dag, vilket var tisdagen den 13 maj.⁵² Materialet i Lundanumret skrevs av allt att döma först efter återkomsten till Stockholm, tidigast den 14 maj.

Det första verkliga Skånenumret är alltså Malmönumret, dvs *Strix* N:o 21, som kom ut i handeln den 22 maj. Som redan antytts handlar detta nummer mest om Köpenhamn. I inledningen noterar Engström emellertid att ”Skåne äger också sina skalder”, och intressant nog avslutar han även denna gång helt godmodigt: ”Jag bugar mig för den skånska skaldekonsten, den litterära bohèmens vagga i vårt fosterland.”

Ännu i detta Malmönummer, publicerat nio dagar *efter* besöket i Lund och endast en vecka före Lundanumret (publicerat den 29 maj), tycks Engström alltså fortfarande helt okunnig om det angrepp som ska ingå i nästa nummer! Som framgått *hyllar* han ju bohemerna och tycks lova ett gladlynt Lundanummer, vilket ska visa sig helt missvisande.

Engströms goda humör har alltså slagit om. Han är rent av vresig, och av allt att döma har detta omslag delvis politisk bakgrund. Socialisterna i Malmö och Lund, liksom i hela resten av landet, har varit ute och

---

⁵² Jag grundar detta antagande på att Engström skriver att det var höst i Lund.

Vårfestens första dag hade enligt tidningarnas referat utmärkt väder, medan den andra var kall och ruggig. Vårfesten fortsatte ytterligare en dag, men eftersom Engström noterar väderomslaget och knyter det direkt till Lund, bör han ju ha varit där just den andra dagen.

demonstrerat för den allmänna rösträtten. Det har dessutom varit politisk storstrejk under några dagar. Detta framgår naturligtvis av dagstidningarna men också av Engströms surmulna artikel ”Början af Lundanumret. Omotiverad introduktion”, en text som bör vara skriven så sent som den 20 maj, eftersom storstrejken genomfördes mellan den 16 och den 19 maj.

Förutom att många inom borgerligheten skrämdes av de kraftfulla demonstrationerna, vållade storstrejken extra stor irritation på de borgerliga tidningarnas redaktioner, eftersom tidningarna inte kunde tryckas dessa dagar. Storstrejken ansågs med andra ord angripa själva yttrandefriheten!

Engström säger sig ha viss förståelse för rösträttskraven, men han påstår samtidigt att det egentligen bara är ett litet fåtal som bråkar. Det är *arbetarledarna* han angriper. Alla människor är egoister, menar han, men socialisterna är dessutom mer böjda för despotism än andra människor, och därför kan inget gott komma från deras ledare!

Till arbetarledarna hörde numera också Bengt Lidforss. Förutom att han regelbundet skrev i tidningen *Arbetet*, hade han den 5 maj talat vid den stora demonstrationen på Clemenstorget i Lund. Detta var dagen *före* Engströms ankomst till Skåne men han kan ha läst om demonstrationen i tidningarna. Lidforss framträdde dessutom i samband med demonstrationen i Malmö den 11 maj, vilken kommenterades i tidningarna den 12 maj – just dagen innan Engström besökte Lund. Det var alltså inte minst som arbetarledare och socialistsympatisör som Lidforss gjorde sig känd dessa majdagar 1902. Och ändå: Det fanns ju andra aktiva arbetarledare dessa dagar, så varför uppmärksammar Engström just Lidforss i sitt Lundanummer? Och varför angrips Lidforss inte bara på politiska utan också på litterära grunder?

Vilka var Engströms sagesmän?

Att Engströms uppfattning har uppkommit under inflytande av en eller flera personer under uppehållet i Skåne framgår faktiskt ganska tydligt i *Strix* N:o 26, som publicerades senare under sommaren. Efter att ha blivit illa trängd av den allmänna opinionen i Lund medger Engström där att han inte alls hade några egna negativa erfarenheter från Lund, tvärt om. Uppsatsen ”skulle ha blivit densamma, äfven om jag ej kommit att besöka Lund. Den eftermiddag jag tillbrakte där i staden inverkade synnerligen litet på min åsikt om den klick, jag ville anfalla”, skriver han kryptiskt. Så om vi ska ta Engström på orden har hans korta besök i Lund inte påverkat hans uppfattning.

Om det inte var själva besöket i Lund, så hade det ju kunnat vara den unglitterära *Majgrefven* som upprört Engström. Emellertid påstår sig Engström aldrig ha sett *Majgrefven*, och detta är desto egendomligare

som hans artikel faktiskt tycks anspela på innehållet i denna tidning. Engström skriver emellertid: ”Om detta [...] är en dekadentpublikation och hopsatt af Lundastudenter, är det måhända den klicken jag velat dra fram till bestraffning. Men därom vet jag intet.”

Engström ångrade senare sitt elaka angrepp, och genom en gemensam bekant framförde han sin ursäkt till Lidforss. Det hela verkar motsägelsefullt men blir förklarligt om man tänker sig att Engström fått en viss ytligt kännedom om Lidforss genom tidningarna och att han sedan ytterligare låtit sig påverkas genom personliga kontakter med någon eller några av Lidforss fiender. Senare kom han att inse att Lidforss var en större och långt mer beundransvärd personlighet än han från början trott, och med tiden blev Engström faktiskt en varm beundrare av Lidforss skrifter. Inte minst uppskattade han Lidforss insatser under Strindbergsfejden 1910. Att artikeln i *Strix* 1902 verkligen plågade honom framgår ännu av hans nekrolog över Lidforss hösten 1913. Dennes död kom olämpligt, erkänner Engström där, ”ty jag hade en sak att klara upp med honom. Vi hade ett mellanhafvande, och vi hade behöft träffas för att reda ut saken”.⁵³

Engström hade gjort en slät figur, efter att ha ryckts med under de upprörda majdagarna och intet ont anande låtit sig påverkas av personer som ville Lidforss illa.

Som redan framgått hade Lidforss skaffat sig många fiender, men man måste notera att Engströms angrepp främst har ett lokalt litteraturpolitiskt budskap: ”denna bohêmes lifsåskådning med ty följande olater har till stor del genomsyrat den unga och halfgamla kontingent af skåningar, som syssla med litteratur”, skriver han. Någon eller några av hans sagesmän måste alltså vara engagerade i den skånska litteraturen.

Engström är också noga med att betona att hans angrepp inte gäller alla: ”Detta är hårda ord, men de gälla ju endast en klass af studenter.” Sedan refererar han tydligtvis direkt till sina sagesmän: ”Jag träffade äfven andra, unga och glada, som ungdom skall vara och, som det tycktes oberörda af bohêmeinglets dekadentfantasier.” Engström förmedlar till och med en direkt uppmaning till skånekonstnärerna: ”Det kan vara tid att frigöra sig från dessa band, som hämmat utvecklingen af konst och poesi sedan år tillbaka.”

Vilka var då Albert Engströms sagesmän? En möjlig misstänkt kunde vara Fredrik Böök, som uttalat angreps i *Majgrefven* och som dessutom hade sina sympatier hos Verner von Heidenstam och de övriga nitti-

---

⁵³ Citerat efter Nils Beyer 1968, s. 231.

talisterna. I ett brev till Heidenstam rapporterade Böök om Lidforss "nedriga" angrepp på Levertin i *Majgrefvens* inledande artikel "Judar och germaner". Ändå tror jag att man ska söka de konspirerande på annat håll i det här fallet.

Lidforss, som ofta var väl underrättad, menade i *Arbetet* senare under sommaren att pseudonymen Einar Ekstam, i verkligheten den tidigare nämnde Artur Möller, var en av de aktiva i den förtalskampanj som blossade upp i samband med debatten om Lundabohemen. Lidforss syftar då uttalat på en artikel i konservativa *Skånska Aftonbladet* den 3 juni.⁵⁴ Möller var välinformerad eftersom ju han liksom Böök tillganska nyligen hade tillhört Lidforsskretsen. (Inom parentes sagt kan konstateras att de två avhopparna inte tycks ha varit sams inbördes, de var dessutom konkurrenter i det publicistiska fältet och har därför knappast samarbetat.)

Den unge Artur Möller, som i politiska frågor var konservativ och antidemokrat, var en synnerligen aktiv insändarskribent och tycks sedan en tid tillbaka ha fört en regelrätt kampanj mot Lidforss, och detta under ett flertal olika pseudonymer. På så vis kunde han ensam uppträda som en sorts lokal allmän opinion. Här pågick med andra ord en sorts pressfejld i det fördolda. Möller framträdde inte under eget namn, men skydde i övrigt inga medel. I *Lunds Dagblad* av den 29 april använde Möller till och med Lidforss egen signatur, alltså "B.L."

Nu under våren hade Möller under pseudonymen Einar Ekstam publicerat en broschyr om prostitutionen, och denna broschyr nedgjordes mycket elakt av Lidforss i en artikel på *Arbetets* ledarplats den 10 juni. Detta kan uppfattas som Lidforss hämnd. Som extra påbröd avrättades Möllers broschyr dessutom i stockholmska *Social-Demokraten*, denna gång av Lidforss unge vän Edwin Malmström, som ju också han hade medarbetat i *Majgrefven* och alltså tillhörde de av Engström utpekade Lundabohemerna.

Artur Möller skrev långt senare en intressant artikel om Albert Engströms besök i Lund. Han gjorde detta i *BMF*, vilket uttydes *Bokhandelsmedhjälpareföreningens tidskrift* (1930). Artikeln förefaller delvis lögnaktig men uppvisar samtidigt en del avslöjande insikter. Här ska först noteras att Möller i denna sena artikel skriver att det "ostridigt [fanns] en portion sanning i de engströmska anklagelserna, och det var till och med ett par lundastudenter som togo sig friheten att säga det offentligt". Att Möller själv var en av dessa studenter kan man sluta sig till av fortsättningen. (Se nedan.) Sannolikt var skalden K.G. Ossian-

---

⁵⁴ Signaturen "R": "Albert Engström och Lundabohemen. (För Skånska Aftonbladet.)", *Skånska Aftonbladet* 1902 06 03.

Nilsson den andre. Att den hämndlystne Ossian-Nilsson skulle ha missat detta utomordentliga tillfälle att angripa Lidforss är faktiskt osannolikt, och det finns en mångårig brevväxling som visar att Möller och Ossian-Nilsson var nära vänner. Vänskapen med Möller ger i sin tur förklaringen till att Ossian-Nilsson ibland kan tyckas så väl informerad om Lidforss och dennes krets, vilken han själv inte hade personliga erfarenheter av. Ossian-Nilsson har haft en cynisk informatör i Artur Möller, och inte oväntat fröjdar sig Möller utsägligt över Ossian-Nilssons niddbilder av Lidforss och Edwin Malmström i nyckelromanen *Barbarskogen. En berättelse i klasskampens tecken* (1908).⁵⁵

Som redan antytts förefaller Artur Möllers artikel om Engströms besök i Skåne initierad men inte helt sannfärdig. Helt påhittat måste det påståendet vara att Albert Engström och Bengt Lidforss skulle ha träffats i Lund under vårfesten och till och med bänkat sig tillsammans på Grand. Bägge var välkända personer så ett sådant möte skulle ha registrerats av många. Och med en hel restaurangpublik som vittne skulle Engström inte i *Strix* ha kunnat hävda att han inte ens visste vem den åsyftade egentligen var. Sanningen är i stället den att Lidforss och Engström aldrig träffades över huvud taget.

Intressantare är emellertid historiens fortsättning. Möller berättar nämligen att en upprörd Engström snart lämnade Lidforss bord för att i stället slå sig ned hos ”den ärbare Simon Broomé, redaktör av det ultrakonservativa Skånska Aftonbladet”.⁵⁶ Man har svårt att tro att denna högst konkreta upplysning om mötet mellan Albert Engström och en i sammanhanget aldrig tidigare

Simon Broomé

---

⁵⁵ Artur Möller: Brev till K.G. Ossian-Nilsson, daterat i Göteborg den 14 december 1908. Breven förvaras i ”Samling Ossiannilsson” i handskriftsavdelningen på Lunds Universitetsbibliotek (LUB). Möller finner i brevet att skalden Wide i romanen säger allt som han själv hade velat säga. Mot slutet skriver han så: ”Din bok har efterlämnat en känsla af utsäglig befrielse – af den rensade luften efter ett åskväder. Jag tycker om allt i den – också de välbehöfliga orättvisorna – allt utom företalet.” I företalet förnekar nämligen Ossian-Nilsson att han använt levande modell!

⁵⁶ Simon Broomé (1840–1927) var en svensk tidningsman. Var i omgångar medarbetare i *Vårt Land* och *Nya Dagligt Allehanda*. Grundade *Skånska Aftonbladet* och var dess redaktör 1880–1904.

nämnd tidningsredaktör är helt hämtat ur luften. Därmed inte sagt att detta möte måste ha ägt rum just på Grand eller ens i Lund. Troligare är att det inträffade i Malmö, där ju Engström bodde under en dryg veckas tid – i Lund tillbringade han enligt egen uppgift endast en eftermiddag. Att redaktör Broomé på *Skånska Aftonbladet* hyste ett särskilt intresse för Engströms angrepp på Lundabohemen framgår av att tidningen som enda blad införde längre utdrag ur Engströms artikel om Lundabohemen, och detta redan *samma dag* som *Strix* kom ut. Det var onekligen påpassligt! Visste Broomé att angreppet skulle komma?

Med tanke på att Artur Möller själv publicerade sig i *Skånska Aftonbladet* och kände redaktören, är det anmärkningsvärt att just denne uppges ha träffat Engström vid den tid då idén till artikeln om Lundabohemen måste ha uppstått. Slutsatsen är given, den konservativa Simon Broomé var med största sannolikhet en av Engströms sagesmän. Det förklarar Engströms inledande funderingar i *Strix* Lundanummer kring rösträttsdemonstrationerna, den politiska storstrejken och arbetarledarna. Men vilken roll hade Möller själv i sammanhanget?

Den moraliska paniken över Lundabohemens leverne och upprördheten över arbetarrörelsens agerande, kan alltså förklaras utifrån den konservativa Simon Broomés inflytande, liksom i viss mån intresset för Bengt Lidforss, som ju redan sedan tidigare var som ett rött skynke för de lokala konservativa tidningsmännen. Men dessa saker förklarar knappast Albert Engströms starka inriktning på skånsk litteratur och konst i artiklarna om Lundabohemen. Engström måste alltså ha träffat fler fiender till Lidforss och dennes krets. Intressant är då Artur Möllers helt i förbigående nämnda uppgift att Engström skulle ha haft en följeslagare med sig, nämligen sin ”medtecknare” Hilding Nyman.⁵⁷ Återigen verkar Möller så egendomligt väl underrättad. Nyman nämns aldrig i *Strix*-texterna, där Engström alltid i jagform talar om sina besök i Malmö, Köpenhamn och Lund. Att Nyman verkligen var med framgår visserligen av att hans signatur återfinns under några av teckningarna från Malmö och även under en skämtbild av skånska bönder i lundanumret, men man måste förundras över att Möller noterat dennes medverkan överhuvudtaget och att han dessutom minns och omnämner Nyman i en artikel skriven 28 år senare – trots att Nyman inte har det minsta med saken att göra! Den enda rimliga förklaringen till att Möller nämner Nyman synes mig vara att också Artur Möller sammanträffade med Engström och Nyman i maj 1902. Han förmedlar en egen minnesbild, som inte blir komplett om inte Nyman nämns.

---

⁵⁷ Hilding Nyman (1870–1937) var målare, tecknare och grafiker. Mest känd som skämttecknare i pressen.

Mycket talar alltså för att inte bara Simon Broomé utan även Artur Möller och dennes vän K.G. Ossian-Nilsson hade inspirerat den orättvisa artikeln om Lundabohemen. Om de tre träffade Engström vid samma tillfälle spelar i sammanhanget ingen större roll, men Engströms förmodade kontakt med Möller skulle förklara den trots allt ganska initierade skildringen av Lidforss krets, vilken annars tycks mig helt oförklarlig.

Att Artur Möller inte gjorde mer väsen av sin insats är inget att förvåna sig över. Både han och Ossian-Nilsson kunde ju göra sken av att Engströms *Strix*artiklar gav stöd åt deras egna berättelser om Lundabohemen. Att Engström själv teg om saken bör väl i sin tur ha berott på att han skämdes över att så enkelt ha blivit vilseledd.

Så om jag har rätt, står den gåtfulla bakgrunden till Albert Engströms angrepp på Bengt Lidforss och dennes unglitterära krets att finna i Engströms möte med en upprörd konservativ tidningsredaktör från Malmö och två unga och arga skånska författare. De två senare skulle genom alla år på ett mycket framgångsrikt sätt fortsätta sin kampanj. Lundabohemen skulle inte dö. I myternas värld lever han än!

Efterspel

Majgrefven var inte tänkt som någon tidskrift, och om den varit det hade den sannolikt ändå inte överlevt första numret. Om den kan tillämpas Åke Runnquists ord om avantgardeskriifterna: ”De föds ofta när en grupp känner ett uttrycksbehov, bärs upp av dess strider och dör när kampen är slut, när medlemmarna vuxit ur sitt program och sin tidskrift.”⁵⁸ I det här fallet gick det undan värre. *Majgrefven* var som en majbrasa som häftigt flammade upp och dog inom kort, men hos de medverkande fanns en glöd som skulle verka länge ännu.

Albert Engströms angrepp hade gjort situationen omöjlig, och för att komma undan med skinnet i behåll tvingades de inblandade att förneka sin egen grupp. I en artikel tog Ernst Norlind genast avstånd från de förlegade bohemiska tendenserna och förordade en seriösare framfart.

En månad senare (1 juli) förklarade Lidforss i en vildsint artikel att det över huvud taget inte fanns någon verklighet bakom Engströms angrepp på Lundabohemen. Vid det laget hade Engström dessutom gjort det onekligen häpnadsväckande uttalandet att han aldrig sett och därför knappast heller åsyftat *Majgrefven*.

Lidforss påstod å sin sida att det bara fanns två riktiga skalder i Skåne, nämligen Vilhelm Ekelund och K. G. Ossian-Nilsson. Ingen av

---

⁵⁸ Citerat efter Claes-Göran Holmberg: *Upprorers tradition. Den unglitterära tidskriften i Sverige* (1987), s. 14.

dessa kunde betecknas som bohem och därför kunde ju Engström egentligen bara syfta på en enda person, nämligen ”undertecknad”.

Med låtsad nonchalans förklarade Lidforss därefter att Engström var alltför ”subtil i polemiken”. Han var sedan länge van vid betydligt värre anklagelser, och har man ”af sant troende kristna i staden Lund blifvit utpekad såsom saker till både mord och stöld – mord och stöld, hr Engström –, så kan ni förstå, att ert tal om cynism, råhet etc. af mig endast förnimmes som ett mildt sunnanväder”.⁵⁹

I själva verket måste Lidforss ha varit livrädd för att han nu också skulle bli en stående figur i skämtpressen. Han var rädd om sitt intellektuella anseende, om inte annat.

Man kan knappast förneka att det funnits en verklighet bakom föreställningen om Lundabohemen, även om mycket som berättades var överdrivet. Men samtidigt tycks det klart att bohemen i Engströms ytliga mening redan var upplöst när angreppet kom i maj 1902. Sommaren 1901 hade Lidforss nämligen tagit sig samman, han hade skaffat ett inackorderingsrum i ett småborgerligt hem och till och med blivit nykterist. Följande sommar flyttade han så till den berömda dubblett i Axel Wallengrens födelsehus på Tomegapsgatan 22, där också Strindberg hade bott för en tid under sina lundaår.

”Backanalerna i tornrummet tog alltså slut”, sammanfattar Nils Beyer dessa genomgripande förändringar.⁶⁰

Men *Majgrefven* var redan född som idé inom Lidforss estetiska ungdomskrets, och tydligen var det alltför lockande att ruska om lite i den lundensiska ankdammen för att man skulle avstå från att förverkliga den. Lidforss hade sålunda redan gjort upp med sitt gamla liv, och i sitt svar till Engström den 1 juli kunde han därför helt sanningsenligt

---

⁵⁹ ”Mord och stöld”. Bakgrunden till dessa två beskyllningar redovisas av Nils Beyer. Ingen av dem hade saklig grund. Se Beyer s. 230 respektive s. 207–212.

⁶⁰ Nils Beyer, s. 213.

konstatera att det inte fanns någon bohem i Lund. Men även om Engströms angrepp kom för sent, hade det den positiva följden att de unga blev hårdhänt medvetna om intellektuella och litterära opponenter utsatta läge.

Albert Engström ångrade alltså sitt angrepp på Lidforss, men särskilt den skånska motståndarfalangen höll fast vid bilden av den dekadenta Lunda-bohemen, eftersom den var och förblev ett effektivt medel att svärta ned de obekväma konkurrenterna i allmänhetens ögon. Inte minst genom renlevnads mannen K. G. Ossian-Nilssons våldsamma angrepp, kulminerande i nyckelromanen *Barbarskogen. En berättelse i klasskampens tecken* (1908), kom Lundabohemen dessutom att uppfattas som en extra dekadent och supig del av den enligt skalden redan i sig starkt kulturfientliga och öltörstande arbetarrörelsen. I borgerliga tidningar uppfattade man gärna Ossian-Nilsson som ett sanningsvittne, i och med att han själv hade varit aktiv i arbetarrörelsen.

Men även sådana som beundrade kunde bidra till spridandet av myten om Lidforss och Lundabohemen. Jag tänker på Gustaf Hellström själv, vilken som nyexaminerad Fil kand reste till Stockholm och försökte etablera sig som författare. För litterära vänner som studerat i Uppsala berättade han om sin tid i Lund. De fann honom tämligen råbarkad och grov men imponerades samtidigt väldeliga av hans historier om Lunda-bohemen. I sin minnesbok *Att vara ung* skriver Sigfrid Siwertz: ”jag hade verkligen många anledningar att vid sidan om denne ödets man känna mig som en klemig morsgris”.⁶¹

Men den lite äldre Gustaf Hellström tycks inte ha varit lika intresserad av att dela med sig av sina bohemminnen. Stellan Petreus får aldrig på allvar komma in i dennes krets, och han besöker aldrig ens B.L:s lilla lägenhet i Akademiska Föreningens sydöstra torn, trots att Hellström naturligtvis själv hade varit där ett flertal gånger. Ämnet var tydligen alltför känsligt.

Lennart Leopold

---

⁶¹ Sigfrid Siwertz *Att vara ung*, (1949), s. 145. Nils Beyer går i sin bok grundligt igenom bakgrunden till den kanske värsta av alla de historier som berättades om Lidforss. Saken hade polisanmälts av en bakfull skolyngling och Lidforss namn hade nämnts, men utredningen visade otvetydigt att Lidforss inte hade varit inblandad över huvud taget. Detta hindrade inte att historien levde vidare och att Hellström berättade den för Siwertz. Så småningom nämndes den till och med i Sigfrid Siwertz minnesbok från 1949: ”Det var en ganska kuslig historia [...]”. Se Nils Beyer s. 245ff.

Gustaf Hellström under de tidiga Stockholmsåren

Ekonomisk berättelse för Gustaf Hellström-sällskapet 2022

Resultaträkning

I bokslutet för Gustaf Hellström-sällskapet 2022 uppgår intäkterna till 42 526 kr och utgifterna till 67 631 kr.

Intäkter

Medlemsintäkterna är lägre än på många år. Vi har en sakta sjunkande medlemskader och eftersom en stor del av 2023 års medlemsavgifter betalas in under december månad 2022 så ser det ut som den trenden kommer att fortsätta.

Försäljningen är blygsam. Bokmässan i Göteborg, en vanligtvis säker inkomstkälla, blev 2022 en klar besvikelse. Vi hade dock två välbesökta offentliga möten som generade normala intäkter. Vi kan glädjas åt troget understöd från Kristianstad kommun och Handelsbanken, och sällskapet fick dessutom en generös privat donation.

Det som står som en intäkt under rubriken samarbete är vår samarbetspartners kostnad för den gemensamma monter på Bokmässan.

Utgifter

Kostnaderna för vårt medlemsblad och utskick av detsamma är som tidigare år. Nettokostnaden för Bokmässan blev cirka 7000 kr. Det som avviker 2022 är kostnaden för våra publika möten, drygt 26 000 kr. Vi anlätade externa föredragshållare, vilket resulterade i intressanta och uppskattade aspekter på Hellströms livsgärning men samtidigt i en för föreningen ovanligt hög kostnad. Eftersom sällskapet aldrig lyckades fira 20-årsjubileet på grund av pandemin, så får 2022 års mötesverksamhet ses som ett uppskjutet jubileumsfirande.

Övriga utgifter är domänkostnaden för hemsidan samt avgifter till bank och DELS (De litterära sällskapen). Inköpen är bland annat kontorsmaterial och kostnaden för en DN-prenumeration, vilken ger tillgång till det ovärderliga DN-arkivet.

2022 års utgifter är avsevärt högre än intäkterna, en situation som får beaktas av styrelsen inför kommande verksamhetsår.

Årets resultat: -25 105 kr.

Balansräkningen med banktillgångar och handkassa slutar på 85 538 kr.

Bokslut 2022

Resultaträkning

Intäkter

Medlemmar	18400,00
Försäljning	4325,00
Bidrag/sponsring	12000,00
Samarbete	7801,00
Ränta	0
S:a intäkter	42526

Utgifter

Bokmässan	14131,38
Trycksaker	10583,00
Möten	26198,00
Domän	1907,50
Avgifter	186,005
Stipendium	0
Inköp	6489,80
Porto	6457,00
S:a utgifter	67631,68

Årets resultat **-25105,68**

Balansräkning

Ingående saldo	108143,31
Årets resultat	-25105,68
utgående saldo	83037,63
Bankkonto	2016,18
Handkassa	485
S:a tillgångar	85 538,81

GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPETS VERKSAMHETS- BERÄTTELSE FÖR ÅR 2022

STYRELSE:

Lena Persson, ordförande

Bengt Granstrand

Roland Persson, kassör

Anna Wällgren, sekreterare.

Lennart Leopold, redaktör för medlemsbladet samt webbmater

Anders Tell, Facebook-ansvarig

Viveca Dettmark, marknadsansvarig

Lena Franzen

REVISORER: Jan Seebass och Rune Gunnarsson

REVISORSSUPPL: Gunnel Bojs

VALBEREDNING: Kaj Ojanne, sammankallande, och Sylva Andersson Karlsson

MEDLEMMAR OCH MEDLEMSAVGIFTER: Vid årsskiftet 2022/23 hade Gustaf Hellström-sällskapet 152 medlemmar – en minskning med 3 personer under året. Årsavgiften var oförändrad, 175:- för enskild medlem, 200:- för familjemedlemskap (två personer) och 2000:- för ständigt medlemskap.

KRING STYRELSEN: Gustaf Hellström-sällskapets styrelse har under året haft sex protokollförda sammanträden varav ett konstituerande sammanträde.

VERKSAMHET: Årsmötet 2022 genomfördes i Östermalmskyrkan lördagen den 2 april. Föredragshållare var Anders Björnsson som talade under rubriken ”Två ryska resor – Josef Roths och Gustaf Hellströms”. En skriftlig version av det intressanta och tankeväckande föredraget finns i vårt medlemsblad nr 44.

Senare samma månad deltog Gustaf Hellström-sällskapet genom Viveca Dettmark i en **träff med Kristianstads kommun**, där bl.a. förslag till möjliga samarbeten diskuterades. Vi får se vad som kan komma ut av detta.

Under året har **två medlemsblad** getts ut:

Nummer 43, våren 2022: *Two livsskildringar. Om Gustaf Hellströms biografi över Adolf Hedin samt den 'självbiografiska' romanen I morgon är en skälm.*

Nummer 44, hösten 2022: *Gustaf Hellström gör ett fynd. Kring kontakterna med Hilma Söderberg.*

Gustaf Hellström-sällskapet deltog i **Kulturnatten i Kristianstad 21 maj** genom att ha öppet hus med tipspromenad i Gustaf Hellström-rummet.

Under sommaren genomfördes **fyra författarvandringar**, två avseende Gustaf Hellström och två avseende andra Kristianstadförfattare.

I augusti besökte 23 personer från **Söderbergsällskapet** Kristianstad. De deltog bl a i vandringar, lunch på Naturum och seminarier.

Under **Bokfestivalen i Kristianstad** den 9–10 september deltog Gustaf Hellström-sällskapet med en litterär vandring på fredagen och bokbord på lördagen.

Sällskapet deltog också i **Bokmässan i Göteborg** den 22–23 september och delade där monter med Mediehistoriska sällskapet.

Höstmötet genomfördes lördagen 15 oktober i Brf Stormens gårdshus. Ett 30-tal medlemmar slöt upp. Programmet genomfördes som ett samtal mellan Mikael Nydahl och Roland Persson. Samtalet handlade om hur kriget i Ukraina har påverkat det offentliga samtalet i Ryssland och Belarus. Mötet avslutades med samkväm med ost och vin.

Lena Persson
ordförande

Kallelse till Gustaf Hellström-sällskapets årsmöte 2023

Årsmöte kommer att hållas söndagen den 23 april 13:00-15:00 i Gustaf Hellström-rummet på Kristianstads stadsbibliotek.

Årsmötesförhandlingar

Ärenden:

- 1 Val av ordförande för mötet
- 2 Val av sekreterare för mötet
- 3 Val av justeringspersoner
- 4 Fråga om mötets stadgeenliga utlysande
- 5 Styrelsens verksamhetsberättelse
- 6 Ekonomisk rapport
- 7 Revisorernas berättelse
- 8 Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen 2022
- 9 Val av ordförande för Gustaf Hellström-sällskapet för ett år
- 10 Val av kassör för Gustaf Hellström-sällskapet för ett år
- 11 Val av övriga styrelseledamöter
- 12 Val av revisorer och revisorssuppleant
- 13 Val av valberedning
- 14 Fastställande av årsavgift för 2024
- 15 Kommande verksamhet i Gustaf Hellström-sällskapet
- 16 Övriga frågor
- 17 Årsmötet avslutas

FÖREDRAG:

Fil dr i litteraturvetenskap Thomas Ek talar över ämnet ”Hugskott och kosmos – några nedslag i Olle Hammarlunds liv och författarskap”.

Varmt välkomna till årsmötet!

Lena Persson
ordförande

Hellström-Nytt...

Årsmötet hålls söndagen den 23 april

Alla önskas välkomna till Gustaf Hellström-sällskapets årsmöte, som kommer att genomföras söndagen den 23 april 13:00–15:00 i Gustaf Hellström-rummet på Kristianstads stadsbibliotek.

Litteraturvetaren Thomas Ek från Lund talar över ämnet ”Hugskott och kosmos – några nedslag i Olle Hammarlunds liv och författarskap”.

Olle Hammarlund (1918–1976) var uppvuxen i Kristianstad. Fadern Karl Oskar Hammarlund var medarbetare på *Kristianstads Läns Tidning* och under några år också dess chefredaktör. Sonen Olle gick i faderns fotspår och blev journalist och författare.

Årsmötet avslutas med kaffe med dopp.

Kulturnatten fredagen den 19 maj

Under Kulturnatten fredagen den 19 maj håller Gustaf Hellström-sällskapet öppet hus i Gustaf Hellström-rummet på Stadsbiblioteket. För tider och ytterligare information, se kommunens och bibliotekets informationskällor.

Hundra år sedan *Anna Christie* sattes upp i Gustaf Hellströms översättning

Vi kan faktiskt uppmärksamma ytterligare ett hundraårsjubileum i år. Det var nämligen hösten 1923 som Dramaten satte upp Eugene O’Neills drama *Anna Christie* i Gustaf Hellströms översättning. Läs om detta i Medlemsblad nr 38: **Gustaf Hellström och Eugene O’Neills *Anna Christie***, som kan laddas ned som PDF från hemsidan www.gustafhellstrom.se

Sällskapet söker ny redaktör för skriftserien

Vi vill påminna om att Sällskapet söker person(er) som vill arbeta redaktionellt med eventuella kommande böcker i skriftserien.

Red.

Gustaf Hellström-sällskapet är ett ideologiskt fristående sällskap, som verkar för att lyfta fram Gustaf Hellströms litterära författarskap och journalistik. Sällskapet har sitt säte i Kristianstad.

Adress: c/o Lennart Leopold, Floravägen 74, 291 43 Kristianstad.

Mailadress: ghsallskapet@gmail.com (OBS ny mailadress!)

Hemsidans adress: www.gustafhellstrom.se

Styrelse: Lena Persson, ordförande; Roland Persson, kassör; Anna Wållgren, sekreterare; Viveca Dettmark, Lena Franzén, Bengt Granstrand, Lennart Leopold och Anders Tell, ledamöter.

Hedersmedlemmar: Christina Hamrin och Daniel Soutine.

Ständigt medlemskap: *Kristianstadsbladet*.

Medlemsblad, redaktör: Lennart Leopold.

Skriftserie, redaktör: Vakant.

Hemsida, redaktör: Lennart Leopold.

Facebooksida, redaktör: Anders Tell.

Medlemsavgift: 175 kronor för enskild medlem, 25 kronor för familjemedlem. Engångsavgift för ständigt medlemskap 2000 kronor. Medlemsavgiften betalas på **bankgiro 5584-8147**. Glöm inte att skriva ditt namn och adress!

Sponsring eller annat stöd på senare år: Folkuniversitetet, Handelsbanken, Kristianstad Bokhandel, Kristianstads kommun samt Svenska Akademien.